

Minnen av Adolf Phalén

1.

De sista fyra åren Adolf Phalén levde var jag hans elev. Det blev inte någon lång bekantskap, särskilt som jag under ett av de fyra åren inte läste hans ämne utan praktisk filosofi för Hägerström. Men jag kände mig hela tiden som Phaléns elev, inte Hägerströms, och jag beundrade min lärare gränslöst.

Fascinerade av sin lärare har nog många varit. Men det intryck Phalén gjorde på en del av sina lärjungar var säkerligen ovanligt djupt. Det gällde inte bara hans filosofiska tänkande utan också, och framför allt, hans personlighet.

Undervisningen av humanister följde på hans tid en ordning, som nog taget var absurd, ifall pedagogiska synpunkter anläggs, och sådana torde böra anläggas på all undervisning. Att jag kunde bli närmare bekant med honom berodde emellertid i hög grad på denna ordning.

Professorerna ansågs böra hålla tre högtidliga, strängt vetenskapliga katederföreläsningar, det vill säga föredrag, i veckan. Dessa var inte bara betungande för professorn utan även påfrestande för de nytilkomna studenterna, som inte kunde förstå något av vad som sades, åtminstone inte när det var filosofi.

Men utöver föreläsningarna ledde professorn varannan vecka en två timmars seminarieövning, också på ett alldeles för högt plan för nybörjarna, ehuru dessa skulle vara med även här. Den första serie, som jag deltog i, gällde Hermann Lotzes bok *Metaphysik*, en även för den färdigutbildade fackmannen hårdläst lunta, som Phalén ville att vi skulle penetrera och förstå intigheten av. För mig gällde det då att tåla som muren och låta bli att röja, att jag ingenting begrep. Några äldre elever höll det hela igång.

Det för bekantskapen med professorn avgörande var att övningarna, som det tycktes enligt en viss ritual, vanligen avslutades med att professorn i spetsen för sina trogna begav sig till en krog.

Teoretisk filosofi var inte ett lätt ämne, och Phalén omtalades som en krävande tentator. Elevantalet var därför inte stort och den skara som omgav honom fåtalig. Genom att sälla mig till dem som "gick ut efteråt", lärde jag känna honom ganska väl.

Mina intryck av honom färgades naturligtvis av elevens vördsamhet. Men när han började acceptera mig i filosofiskt, eller som han sade "vetenskapligt", avseende, kom det något nytt i mitt förhållande till honom, nämligen tacksamhet och en stor tillgivenhet för hans personliga egenskaper. Det var som om han hade räddat mig ur ett tråk av allmän oduglighet, där jag tidigare hade tyckt mig ha min varelse. Så småningom blev bilden av honom mycket tydlig, så som väl bilden alltid är av en människa som betyder mycket för en.

2.

Hans utseende och uppträdande avvek obetydligt från andras i samma samhällsställning, som ju var de högre ämbetsmännens. Men den obetydliga avvikelse, utan vilken ingen individualitet är möjlig, var hos honom sådan, att omgivningen lade märke till honom. Han föreföll ordinär, men inte vanlig.

Delvis berodde det på att hans akademiska omgivning ofta var så olik honom själv. Han levde i en miljö, där det akademiska övermodet och självsvaldet alltjämt blommade med allt vad det innebar av maktfullkomlighet och professorshögfärd och framförandet i frihet av så kallat färgstarka personligheter och mer eller mindre affekterade original. Ingenting hos honom stämde med detta mönster. Han representerade något som var på väg, nämligen en besinning och en andlig tillnyktring hos dem som med rätt eller orätt anses vara universitetets märkliga män. Det ordinära hos honom bestod i en yttre anspråklöshet, en aldrig påträngande hållning och ett slags naturlig hederlighet. Han var från början till slut en sober person.

En av de färgstarka, en intrigmakare och hämningslös maskinatör, brukade inleda sina yttranden med orden: "Jag äv fvamföv allt vättvådig. . ." Det var som om han och den helt igenom saklige Phalén talade var sitt språk. Glanslösheten, den fullkomliga bristen på skådespeleri, ja, avståndstagandet från all bravur var hos denne högt begåvade man idel beundransvärda egenskaper.

Han var av medellängd, bredaxlad men inte fyllig, hade starka handlovar och stora händer. Utan tvivel hade han haft stora kroppskrafter, innan han träffades av en ohälsa, som skulle följa honom under åtskilliga år. När jag kände honom föreföll han emellertid frisk och torde ha förblivit det till sin sista sjukdom, cancer.

Men att han som så många andra atletiskt byggda män ens ett ögonblick skulle ha stoltserat med eller ens antytt innehavet av denna lyckliga gåva var naturligtvis uteslutet. Hans livsprogram "att vara, inte att synas"

gjorde det otänkbart. Sådant gör intryck. Allvaret i hans gestalt talade om äkthet och därmed en viss begränsning i hans rörelsefrihet men hade ingenting med "charm" att göra. Det gedigna och sobra fanns redan i hans fysiska utstrålning.

Men temperament saknades ingalunda.

Det gick en historia om honom, som ansågs vara sann, fastän ingen kunde bevisa det, och den föreföll mig karakteristisk. Han blev professor vid mycket unga år och var alltså äldre till tjänsteåren än åtskilliga som var äldre i ordets vanliga mening. När professorerna skulle gå från ett sammanträde insisterade den berömde nordisten Otto v Friesen, Rökstens uttydare, på att Phalén skulle gå före honom genom dörren eftersom Phalén ehuru yngre hade ett äldre utnämningdatum. Men Phalén ville att von Friesen skulle gå först. Slutet på deras överläggning härom blev, att Phalén plötsligen lyfte den nog så kraftige von Friesen och bar ut honom ur rummet. Enligt uppgift skall det ha skett "som om det hade varit ingenting".

Det finns en del att hämta i denna anekdot.

Phalén var en konservativ man. Men han hade ingenting till övers för konventionella fånerier och, ehuru alltid korrekt i sitt uppträdande, inte heller för någon meningslös kruserlighet. Sådant var utbrett i det akademiska, ehuru det numera är i stort sett bortlagt. En fasansfullt snobbig professorsfru kunde nog utan vidare tränga sig före en mera beskedlig docenthustru i dörren medelst påpekandet: "Professorskorna först!" Sådant hade Phalén ingen förståelse för. Och han kunde vara envis.

Hans ordentlighet var förenad med en nästan pedantisk punktlighet. Han stannade gärna framför klockbutikerna för att minutiöst korrigera sitt fickur (naturligtvis inte någon armbandsklocka), och denna egenhet övertog jag.

Hans anseende hos sina kollegor i Humanistiska sektionen och det större konsistoriet, var av allt att döma utmärkt. Hans politiska hemvist känner jag inte till, men det var uppenbart, att han hade konservativa och allmänt borgerliga sympatier. Vid denna tid, och även åtskilligt senare, var detta en förutsättning för att vinna kollegernas öra i dessa professorsförsamlingar, där de borgerligt sinnade alltid utgjorde en lika självsäker som kompakt majoritet. Det fanns mycket få vänstersinnade professorer, en av dem var Hägerström, och de betraktades med misstro. Men det var nog inte genom någon åsiktstrohet som Phalén hade sitt anseende. Richard Ekblom, under denna tid professor i slaviska språk, talade ibland med mig om sin beundran för Phalén och nämnde särskilt hans yttranden i dessa beslutande församlingar. Hans ord vägde tungt, därför att de alltid tycktes väsentliga och opartiska.

I dessa församlingar förekom (och förekommer alltjämt?) de barockaste uppträden. Hägerström berättade hurusom två professorer en gång infann sig berusade på ett sammanträde och i oändlighet dammade på varandra utan att det fanns någon möjlighet att få tyst på dem.

Naturligtvis hade Phalén till princip att aldrig bråka i onödan och att han skulle ha underblåst något av de talrika professorsgrälen kan jag inte föreställa mig. Men han var säkerligen inte någon neutral bisittare.

3.

Som föreläsare visade han inget temperament, inga känslor, odlade ingen som helst retorik. Med sin lugna stämma gick han igenom vad han hade iordningställt för sin föreläsning, och jag tror knappast att han någonsin improviserade eller avvek från sitt ordentligt skrivna manuskript.

En lättnad i professorns föreläsningsbörda erbjöd seden, att en föreläsning skulle inledas med en resumé av den föregående. Det ansågs att en eller annan professor utnyttjade denna möjlighet så till den grad, att hela timmen gick åt till att repetera vad som var sagt förra gången. Jag har varit med om det en gång, men då var föreläsaren inte helt nykter, och själv har jag gjort mig skyldig till samma sak, därför att jag hade upptäckt sådana fel och onöjaktigheter i mina föregående resonemang, att jag ville ta om alltihop från början.

Så betedde sig aldrig Phalén. Till resumén av föregående föreläsning anslog han femton minuter av de fyrtiofem, som föreläsningen skulle ta. På det sättet behövde han bara författa manuskript för sammanlagt 90 minuters högläsning i veckan, vilket ändå var en mycket aktningsvärd arbetsprestation. Dessa resuméer var mycket värdefulla för åhörarna. När jag hade kommit in i hans filosofi, beundrade jag dem ofantligt för deras formella kvaliteter. Till mina tydligaste synminnen av honom hör hur han i dessa femton minuter föreläste fritt och hur han med ett närmast frånvarande ansiktsuttryck såg ut genom fönstret i lärosal II, seende över gatan mot det stora vita huset mitt emot.

Föreläsningarna i praktisk filosofi försiggick i en annan atmosfär, och i hög grad berodde det på att Hägerström som människa var ytterligt olik Phalén. Visserligen var inte heller han på minsta sätt framfusig i sitt uppträdande utan kunde tvärtom, i motsats till Phalén, förefalla nästan skygg. Men under ytan fanns hos Hägerström en stor glöd och stora perspektiv på den egna filosofiens betydelse som en omvälvning av allt hittillsvarande tänkande och som ett första steg till mänsklighetens befrielse från allsköns metafysik och vidskepelse.

Den makt, som utgick från Christoffer Jacob Boströms föreläsningar,

ansåg en samtida bedömare till stor del ha berott på att föreläsaren utstrålade en bergfast övertygelse om sina åsikters fullkomliga sanning. Denna övertygelse skall ha smittat av sig på åhörarna, så att också de trodde på allt som förkunnades. Så var det också med den suggestion som utgick från Hägerström, när han talade från sin kateder.

Intrycket förstärktes av att han hade en egendomlig framtoning, helt olik andra professorers i detta på gott och ont så individualistiska och provinsiella universitet. Han var en smula konstigt klädd, ibland iförd byxor med revärer, sådana som annars bara så kallade jazzgossar nyttjade, och han hade halvlångt hår, vilket var något oerhört i hans samtid och annars bara kunde ses på fotografierna av Einstein.

Han föreläste sittande, delvis dold bakom ett stort pappersark. Rösten var långsam, en aning mässande. Till intrycket av att något absolut originellt var på gång bidrog också, att denne mycket språkkunnige man hade ett speciellt uttal av de utländska namn och andra ord han behövde använda. Filosofen Humes namn uttalades "ljumm" och Nietzsche blev "niiitske". Stuart, det ena av John Stuart Mills förnamn, uttalades som ett snärtigt "stvat". Helt plötsligt kunde han resa sig upp och bli helt synlig, varvid han slog ut med armarna för att ge eftertryck åt något särskilt viktigt, till exempel "écrasez l'infâme"

I salen var det en högtidlig stämning, som i sin tysthet underströk den enorma betydelsen av att anamma allt som kom från katedern. Denna kunde nästan förliknas vid altaret i en sekts församlingslokal.

Hos Phalén förekom emellertid bara vad man kunde kalla normal akademisk undervisning. Han hade också sina beundrare, som år efter år följde hans föreläsningar, men någon särskild "stämning" märktes inte. Man ville följa en beundrad lärares utredningar utan att dock bespetsa sig på någon uppbyggelse utöver den som varje stark intellektuell upplevelse ger.

De två såg också olika på sina elever. Medan Hägerström generöst tog emot även uppenbart obegåvade elever på högstadiet, ifall de troget följde hans läror, avrådde Phalén *alla* från att fortsätta. Hans skäl var, att försörjningsmöjligheterna var dåliga för den som blev filosof. "Men lyckligtvis finns det sådana som inte låter avråda sig", sade han, när han talade om detta. Något behov av att leda en sekt hade han inte alls.

Båda filosoferna var naturligtvis övertygade om sina lärors riktighet. Men trodde Phalén, att hans teorier var banbrytande? Att de innehöll ett sprängstoff för framtidens filosofi? I så fall behöll han denna tro för sig själv. Den avgörande skillnaden mellan de två sätt att undervisa låg kanske just däri.

En förkunnare är en förkunnare, även om han inte med ett ord uttalar att han har de stora anspråken. Miner, gester, stämlägen och detta obestä-

da som kallas utstrålning gör det i stället. Någon karismatisk natur var inte Phalén, men Hägerström hade gåvor i den riktningen.

De vanliga formerna av fåfänga var båda fria från, men Phalén tycktes fri från *allt* i denna stora genre. Hägerström däremot? Han kunde säga: "Plato hade tvivelsutan rätt därutinnan att ärelystnaden är den noblaste av alla passioner".

Den färgstarke K G Westman, professor i rättshistoria och bondeförbundspolitiker, han som sedermera under kriget gjorde sig känd för sina gräsligheter som justitieminister, uppträdde i det uppsaliensiska vimlet gärna i rollen av "elake herrn", med cynisk konversation och nonchalant serverade elakheter. I förbifarten anförtrorde han mig, att han hade roat sig med att berömma Hägerström på en akademisk tillställning, och "kan man tänka sig, då rodnade han ända ner på naveln".

Ack, detta akademiska Uppsala, där malisen alltid står till reds bakom nästa gathörn. Härtill kommer mönstret, att den som just inte tror på något är lömsk på dem som har en inre, djupt omfattad övertygelse och som gör sig bemärkta genom att uttala den. Men denna historia handlar inte bara om en frostig och mänskligt utvecklade miljö, utan faktiskt också om Hägerström. Utan tvivel var han ärelysten. Men var Phalén det?

Man kunde invända mot Phalén utan att det blev någon olycka. Gunnar Oxenstierna, denne stort begåvade man, skrev en bok, som mellan raderna förkastade åtskilligt av vad Phalén hade sagt, och han fick inte något obehag av det. Det var tvärtom Phalén som lagade, att boken blev intagen och tryckt i en ansedd vetenskaplig skriftserie. Ett par gånger yttrade han: "Jag tycker inte om att höra andra upprepa vad jag själv har sagt."

Men just detta älskade Hägerström, och hans vrede mot Oxenstierna, vars bok alldeles stred mot hans filosofi, var obönhörlig. Boken i fråga kostade Oxenstierna hans chans att bli professor, eftersom Hägerström den gången gjorde sig skyldig till den orimligheten att till Phaléns efterträdare förorda den undermålige Anders Karitz.

Ett mindre ont minne av den uppsalafilosofiska intoleransen har jag av den i många avseenden fint begåvade konstnären Arne Cassels mellanhavande med Hägerström. Cassel hade vissa tankar om estetikens filosofi, och dem ville han delge Hägerström och gick till honom.

Han blev vänligt mottagen, och ett långt samtal utspann sig. "Men hur gick det?" frågade jag, livligt intresserad. "Jag vet inte riktigt vad jag skall säga", svarade Cassel. "Han såg mystisk ut, och när jag gick sträckte han fram handen och sa: Ja, adjö med dig, fastän du är djävligt dum".

För egen del saknar jag nog den rätta läggningen för sekterism. Jag har aldrig känt det härtill hörande suget, utan tvärtom blivit tillbakastött av all exklusiv och innerlig anda. Jag drogs till den nyktra och solide Phalén,

därför att han inte var suggestiv och alldeles saknade den sekteristiska viljan till makt. Jag förstod hans djupa motvilja mot andan i det Hägerströmska lägret.

Sådant spelar en roll för en ung människa. För en långt äldre och erfarnare anhängare av filosoferna i Uppsala, som Harald Nordenson, var det nog lättare att bara bry sig om saken och inte fästa större avseende vid de kanske kuriösa former, under vilken den meddelades. Det dröjde också underligt länge, innan jag förmådde se, att Hägerström dock var den originellare och fruktbarare tänkaren av de två. Jag såg det inte förrän jag alldeles hade slutat att vara det som fordom kallades "Uppsalafilosof."

Den störste Hägerströmianen var utan tvivel juristen Vilhelm Lundstedt, professor i obligationsrätt. Han var i färgstarkaste laget till och med för Uppsalamiljön, som annars var så tolerant i just detta avseende. I överklassen använde man nog mera svordomar än vad som nu är brukligt. Phalén hörde jag visserligen aldrig uttala något svärord, men Hägerström svor ibland och Lundstedt gjorde det nästan oavbrutet. Det sammanhänge med det ytterligt dramatiska, för att inte säga teatraliska i all hans framfärd.

Han kunde inte meddela sitt auditorium av mestadels fogliga och slätkammade jurister när hans nästa föreläsning skulle äga rum utan att med darrande röst tillfoga: "Om jag då ännu är i livet". Från början till slut var han demagog. Han var hänsynslöst skicklig i den rollen men kunde också avvärpa med sin naivitet och den barnsliga godsighet han plötsligt kunde visa.

Att vara på krog med honom och Hägerström var en upplevelse. Han smickrade sin mästare ohämmat, och denne svarade, exempelvis genom att erinra Lundstedt om hur det från början kom sig att han hade fäst sig vid honom. Det var därför att Lundstedt var en ovanligt vacker man, ljusst hår, strålande blåa ögon och en reslig gestalt, påstod Hägerström. Lundstedt fröjdade sig som ett barn åt detta.

Han förde ofta sin mästars namn på läpparna och kallade honom "Hägern", stundom med salvelse i rösten. En annan av de trognaste, sedermera docenten i praktisk filosofi Martin Fries, stammade inte i vanliga fall, men han kunde inte säga "Hägerström" utan det blev alltid "Hä-Hä-Hä-Hägerström". Andra personer nämnde Lundstedt gärna med ringaktning. Den trogne Karl Olivecrona blev i hans vokabulär vanligen "Olivepitten". Kollegerna i Juridiska fakulteten omtalade han ständigt som "reptiler".

Att Phalén avskydde den konstiga miljö, som de extremaste Hägerströmianerna skapade omkring mästaren, var givet. Han saknade inte sinne för humor, men det här var inte roligt. Därtill kom, att han inte kunde gilla de oerhörda intellektuella anspråk med vilka man uppträdde i denna

krets.

Lundstedt hade i början av sin professorstid helt plötsligt blivit omvänd till Hägerströms rättsfilosofi, och nu uppträdde han som en våldsam propagandist för denna. Han ansåg bland annat, att den upplösning av begreppen om rättigheter och rättsplikter, som Hägerströms filosofi innehöll, skulle frälsa världen från alla väpnade konflikter och att det bara var Östen Undéns ondsinta intriger som hade hindrat honom, den geniale talaren Vilhelm Lundstedt, från att predika Hägerströms läror i Nationernas Förbund och därmed ringa in det fredens tusenårsrike, som skulle rädda mänskligheten.

Både Hägerström och han hade ett starkt engagemang i tidens nöd och elände. Hos Hägerström märktes även en äkta medkänsla med andra människors olycka. De var upplysningsmän och trodde, att klarhet och förnuft är vad som kan åstadkomma framsteg. Båda var i den meningen optimister, och först när Hitler kom till makten i Tyskland sade sig Hägerström tvivla på att utvecklingen ständigt går till det bättre för mänskligheten.

Det största felet med Lundstedt var inte hans genifasoner och infantila enmansteater, men väl hans oerhört överdrivna tro på Hägerströms och därmed hans egen världshistoriska betydelse.

Något starkare engagemang i socialt avseende märkte jag inte hos Phalén, men det utesluter ju inte att ett sådant fanns hos honom. Han kunde nog gå för långt i sitt underkännande av de politiska idéer som Lundstedt älskade. Jag råkade säga, att det dock var obestridligt, att om parterna i en konflikt anser sina intressen vara helgade av vad som är "rätt", vare sig moraliskt eller juridiskt, så intensifierar det konflikten. Icke utan irritation ville Phalén tillbakavisa denna i och för sig rätt rimliga idé av Hägerström och Lundstedt. Å sin sida avskydde Lundstedt naturligtvis Phalén, och till sist lyckades han också utkräva en exemplarisk hämnd på honom.

Med all orätt ansåg han Phalén vara en osjälvständig eftersägare till Hägerström. Endast av personlig fåfänga skulle Phalén ha underlåtit att erkänna sitt totala beroende av sin lärare och äldre kollega. När Phalén låg döende, sände han emellertid ett tack till Hägerström för vad denne betytt för honom. Då lät Lundstedt utsprida, att denna nobla handling av Phalén berodde på att han var rädd för att annars komma till helvetet. En så enastående vulgaritet och gemenhet var emellertid för stark även för Uppsalaförhållanden och väckte på åtskilliga håll både äckel och indignation.

4.

Phalén hade en klar och tämligen illusionslös blick för andra människors egenheter. Men åtminstone inför sina elever förtalade han ingen. Häri skilde han sig fördelaktigt från inte bara den i detta avseende ryslige Lundstedt utan också från många andra i vår kära småstadsmiljö. En gång var han dock inte långt ifrån den gängse malisen, och det var när han yttrade om Hägerström: "Går man till honom för att diskutera någon filosofisk fråga förvandlar han sig till en bläckfisk. Han griper tag i en med sina fångstarmar och när man har kommit intill honom blåser han ut ett svart moln av sepia." Den som aldrig har varit mottaglig för den suggestion, som utgick från Hägerström, kan förstå denna bild och finna den sann som en bitter och skoningslös satir.

I allmänhet kan ju människor vara ytterst negativa, när personer som de har ett horn i sidan till inte är närvarande men desto mera undfallande när de är med vid bordet. Jag tyckte, att Phalén inte alls var sådan. Hans temperament visade sig öppet och inte alltid på ett odelat behagligt sätt. Han kunde ge snabba repliker, sarkastiska och dräpande, någon gång på gränsen till det brutala. Perfekt ämbetsman som han var skedde sådant aldrig på någon seminarieövning, men det kunde hända på Filosofiska föreningen och på krogen.

En gång blev han arg under en seminarieövning. En tysk student hade dykt upp och deltog i en diskussion, som bland annat rörde det klassiska problemet om förhållandet mellan väsentliga och oväsentliga egenskaper, denna gång med utgångspunkt i begreppen "diamant" och "svart diamant". Tysken utvecklade den traditionella synen på detta förhållande, och Phalén framförde sin härifrån alldeles avvikande uppfattning. Det blev genast en så kallat låst position. Tysken sade vad man brukar säga om saken och Phalén kom tålmodigt gång på gång tillbaka med sitt. Plötsligen kastade han en penna, som han hade hållit i handen med all kraft i bordet och klippte av all fortsatt diskussion med ett: "Det här lönar sig inte".

Det blev dödstyst en stund. Att den förebildligt korrekta Phalén blev *arg* . . . Det åstadkom en ängslig och betryckt stämning, som om något hade inträffat, som aldrig skulle få ske.

Jag fattade inte hans resonemang vid detta tillfälle och är alltså övertygad om att det låg mera förnuft i tyskens utläggning. Den enda gång, då jag har sett min lärare så engagerad att han tappade koncepterna, hade han alldeles säkert fel, vilket tål att tänka på.

5.

Han var sällskaplig, ehuru inte någon så kallad sällskapsmänniska. Han deltog ibland i festerna på Stockholms nation, och tycktes trivas där. Långt senare berättade litteraturhistorikern Martin Lamm för mig åtskilligt om den glädje han hade haft av sin vänskap med Phalén. Den odlades inte bara i hemmen utan också vid ett eller annat improviserat restaurangbesök, varvid ett stadsbud kunde tillkallas som barnvakt i den phalénska familjen. Solid var han men inte någon tungsint tråkmåns, stabil utan att vara ytlig.

Hägerström var ett geni av ett slag som alltid förefaller suspekt i högborgerliga kretsar. Kombinationen Hägerström och Martin Lamm var nästan en social omöjlighet, men med Adolf Phalén var det en naturlig sak.

Den tidens Uppsalafilosofer omtalades ibland som obildade i litterärt avseende och främmande för den del av den andliga kulturen som inte är filosofi. Man påträffar alltjämt gliringar i den riktningen i memoarlitteraturen. Men de är alldeles obefogade.

Hägerström var säkerligen en originell och mycket personlig litteraturläsare. Bland mycket annat var han förtjust i Ibsens *Brand*, och motiveeringen var att detta drama innehöll ett bra porträtt av "en alldeles djävligt dum norsk läsarpräst". Naturligtvis förbisåg han inte den djupa problematiken i detta mästerverk, ty sådant hade Hägerström sinne för. Men hans ord om ytskiktet i *Brand* är inte bara sanna utan också så härligt okonventionella, att de aldrig skulle kunna komma över läpparna på en vällovlig och måttfull akademisk litteraturhistoriker. Även bortsett från att han inte använde svordomar, gjorde Phalén aldrig sådana uttalanden.

Han torde inte ha varit särskilt förtjust i den passionerade och vilda litteratur, Kierkegaard och Dostojevski, som Gunnar Oxenstierna fascinerades av. Men han var beläst och hade smak för den solida och livsnära realism som han fann exempelvis hos Gottfried Keller.

Men jag tror att han framför allt älskade musik, och han var den ende av filosoferna som gjorde det. Typiskt för honom var, att han på konserterna i universitetets aula aldrig sällade sig till stadens honoratiores. De satt alltid nere i salen, där man visserligen inte hörde så bra men syntes desto bättre. Han satt alltid på läktaren, dold för världens blickar, eftersom bästa akustiken var där.

Han talade gärna om musik med mig, eftersom jag vid denna tid uppträdde som flöjtist, bland annat med en egen konsert hösten 1928, som han åhörde. Han beundrade särskilt Mozarts instrumentalmusik. Han njöt av att den är så fri från litterära och dramatiska associationer och så rent musikalisk. Även detta var nog ett drag i hans personlighet: hans vilja till koncentration, klarhet och renhet. Den splittring av uppmärksamheten

som är faran med månskenssonater och ödessymfonier, ville han undvika, helst helt.

Att han i religiöst avseende var ateist, tar jag för givet med hänsyn till innehållet i hans filosofi. Egendomligt nog hade han beundrare bland de så kallade Lundateologerna, särskilt Anders Nygren och Ragnar Bring, som ville komplettera Uppsalafilosofien och inte minst Phaléns tänkande med en i deras ögon kristallklar men i själva verket ytterst abstrus teologi. Själv tycktes han vara likgiltig för detta, ungefär som om det var teologernas ensak. Någon kämpande ateist, så som Hägerström stundom kunde bli under sina föreläsningar, var han inte.

Men hans livsåskådning hade stöd i hans personlighet. Den framstående religionshistorikern Tor Andrae, sedermera biskop i Linköping, sade sig anse, att det bara fanns ett argument mot kristendomen, "och det argumentet är Adolf Phalén". Men att Andrae eller någon annan av teologerna skulle ha känt sin tro attackerad av den blotta existensen av en man som Phalén, var nog inte fallet. Men man kunde nog tycka, att det var egendomligt att en så högt bildad filosof inte ville ha något med kristendomen att göra – och ändå utstråla en sådan lugn säkerhet i sin likgiltighet för vad som enligt prästerna skulle vara det enda nödvändiga.

Troligen var han en av de religiöst oskyldiga, en människa som utan att för den skull vara "ytlig" liksom helt naturligt lever oberörd av inte bara allt skrik och skrål på trosmarknaden utan också av den hjärtats oro som kunde vara trons begynnelse.

Han yttrade en gång: "Den religiösa tron är en onödig komplikation av synen på tillvaron". Dessa ord var karakteristiska för honom, och de har ett djup som är större än många metafysiska och djupandliga talesätt.

Denna stora människas bortgång var för mig en chock. Jag hade aldrig förut känt en så stor sorg. Uppsala kyrkogård är även den i mångt och mycket en del av fåfångans marknad. Där restes en vacker, enkel sten över honom, vars enda inskription var: Adolf Phalén 1884–1931.